

دکتر زاهد غفاری هاشجین^۱

سیده ملیحه احمدی^۲

چکیده

هدف اصلی این مقاله شناخت و بررسی رابطه صدور انقلاب اسلامی و بیداری اسلامی است. از پیامدهای مهم انقلاب اسلامی به عنوان یک انقلاب نامحدود و جهانشمول، صدور ارزش ها و آرمان های آن در جهان به طور عام و بر کشورهای اسلامی و منطقه خاورمیانه به طور خاص است. از منظر امام خمینی(ره) صدور انقلاب به معنای بیداری همه ی ملت ها و دولت ها است تا خودشان را از گرفتاری ها و تحت سلطه بودن حفظ کنند. انقلاب اسلامی ایران، به رهبری امام خمینی(ره)، در پیدایش و گسترش بسیاری از جنبش های اسلامی در جهان نقش داشته و می توان آن را به عنوان نقطه آغازی برای احیای تفکر اسلامی و تقویت هویت اسلامی در جهان معاصر دانست. انقلاب اسلامی بر اساس تعالیم و آموزه های اصیل اسلامی و اندیشه و تفکرات سیاسی امام خمینی (ره) از توانمندی و تاثیرگذاری عمیقی بر گستره ی جغرافیایی وسیع جهان اسلام برخوردار بوده و اساس و منشاء اصلی بیداری اسلامی معاصر است. در اینجا منظور از بیداری اسلامی به عنوان یک آگاهی جمعی با تکیه بر اراده عموم مسلمین و متأثر از آموزه های اسلام و انقلاب اسلامی است که در شرایط کنونی تبدیل به رفتار سیاسی و انقلابی و عامل رهایی جوامع اسلامی و زنده شدن دوباره اسلام اصیل در پرتو ارزش های متعالی الهی و موجب استقلال خواهی و عدالت طلبی و تلاش برای تشکیل نظام حکومتی اسلامی شده است. در این مقاله سعی شده است بر اساس روش تحلیل اسنادی به این سوال اساسی پاسخ داده شود که تاثیرات صدور انقلاب اسلامی بر بیداری اسلامی در قالب حرکت های انقلابی منطقه خاورمیانه چیست؟ در پاسخ به این سوال تاثیرات مهم انقلاب ایران بر انقلاب های منطقه

خاورمیانه در دو دسته بررسی شده است. دسته اول تاثیرات سیاسی است که نمود عینی این دسته از تاثیرات را می توان در انتخاب اسلام به عنوان ایدئولوژی مبارزه و مقاومت و تلاش در جهت دستیابی به حکومت اسلامی و استقلال خواهی، استکبارستیزی ملاحظه کرد. دسته دوم تاثیرات فرهنگی انقلاب اسلامی است که آثار این دسته از تاثیرات در بیداری اسلامی را می توان در شکل شعارهای انقلابی ایران مانند جهاد، شهادت و ایثار و استفاده از مساجد برای انتشار اصول و اهداف خود قابل مطالعه است. در ادامه بحث به وجوه اشتراک این حرکت های انقلابی با انقلاب اسلامی اشاره شده است. برخورداری از پایگاه مردمی و برخاستن این حرکات از توده ی مردم، حضور جوانان در میدان مبارزه، مذهبی و اسلامی بودن این حرکات و نوع و شیوه ی مبارزه این ملت ها با دست خالی و بدون کاربرد سلاح، ایدئولوژی و عقیده مشترک، دشمن مشترک، طرح ایده وحدت اسلامی و نظایر آن به عنوان وجوه مشترک انقلاب اسلامی و حرکت های انقلابی اخیر و از زمینه های چگونگی تاثیرگذاری انقلاب ایران بر آنها ذکر شده است. نتیجه حاصل از این پژوهش حاکی از آن است که امروزه مهمترین عامل تاثیر گذار بر بیدار اسلامی در کشورهای منطقه، الهام گیری و تاثیرپذیری از انقلاب اسلامی ایران بوده که این نکته در واقع تحقق یکی از آرمان های مهم انقلاب اسلامی در جهت صدور آرمان ها و ارزش های والای آن است.

واژگان کلیدی: انقلاب اسلامی، بیداری اسلامی، صدور انقلاب، آثار فرهنگی، آثار سیاسی، امام خمینی (ره).

مقدمه

رخدادهای منطقه ای و بین المللی و واکنش های بین المللی در قبال آنها، بر پیدایش و رشد جنبش های اسلام گرایانه، به ویژه رویکردهای آنها در برابر غرب و رفتارشان در روابط با کشورهای غربی اثری چشم گیر گذاشته است. از طرف دیگر، مواضع و اقدامات نهضت های اسلام گرا- هم در کشور برخاسته از آن و هم خارج از این کشورها - بر سیاست های منطقه ای و بین المللی اثری ژرف نهاده است. خلاصه اینکه، همواره تعاملی پویا بین جامعه ی بین المللی و نهضت های اسلامی وجود داشته

است. البته نهضت های اسلامی در اکثر اوقات نگاهی فرا ملی داشته و خود را به کشور یا حتی منطقه ای خاص محدود نکرده اند (گروه پژوهش، ۱۳۸۹: ۸).

انقلاب هایی که داعیه ی جهانی دارند، اصولاً طرح و برنامه ای برای تمام جهان ارائه می کنند که این خود منبعث از ایدئولوژی این نوع انقلاب ها است. به بیانی این انقلاب ها، روحیه ی برون افکنی داشته و حتی این گونه بیان می شود که رهبران انقلاب، شرط بقای انقلاب را ایجاد انقلاب در دیگر نقاط جهان که به مثابه پشتوانه هایی برای رژیم انقلابی محسوب می شوند، می دانند. ایدئولوژی این انقلاب ها دارای چارچوبی جهان شمول بوده و بر همین اساس برای رسیدن به اهداف، همواره نظر به کل جهان دارد. یک ایدئولوژی جهان شمول مبادرت به تلفیق دو وجه تصویر وقایع اجتماعی و تحلیل تاریخی وضعیت بشر به اضافه ی سعادت و کمال انسان می کند. پدیده ی صدور انقلاب نیز از همین بحث منبعث می شود.

در واقع، یک رژیم انقلابی، زمانی در پی صدور انقلاب و اصول و ارزش های آن به جهان خارج بر می آید که ادعای جهان شمولی داشته باشد. از جمله دلایل ظهور پدیده ی صدور انقلاب در انقلاب های جهان شمول، این است که تحولات سیاسی در کشورها، به نسبتی می تواند کشورهای همسایه را نیز تحت تاثیر قرار دهد، به عبارت دیگر هر تحول حاد سیاسی در کشور، منجر به عکس العمل متقابلی از جانب دیگر کشورها می گردد (امرای، ۱۳۸۳: ۵۱-۵۰). صدور انقلاب تلاشی است که یک نظام انقلابی برای گسترش ایده و آرمان انقلابی خود به دیگر کشورها صورت می دهد و این موضوع زمانی مطرح می شود که آرمان انقلابی تازگی داشته باشد (نوازی، ۱۳۸۸: ۵).

انقلاب اسلامی ایران به عنوان انقلابی جهان شمول و بزرگ با برنامه سیاسی خاص به منظور تاسیس نهاد و نظام برخاسته از انقلاب و پیاده سازی اصول اسلامی در حکومت و تشکیل حکومت اسلامی واقعی و تغییر ساختار نظام بین الملل با صدور انقلاب اسلامی، همگان را در تحیر فرو برد و حساسیت بسیاری را برانگیخت. سلسله تحولاتی که در ایران رخ می داد، علاوه بر تغییرات بنیادین در نظام سیاسی و جامعه ایران، فراسوی مرزها نیز حرکت می کرد و بقای خود را در گسترش ایدئولوژی در ابعاد جهانی می دید. به اعتراف دوستان و دشمنان، مخالفین و موافقین انقلاب، بیشترین تاثیر این انقلاب در جهان اسلام و عرب مشهود است. در بخشی از این منطقه، انقلاب منبع الهام و تحرک و

برای برخی دیگر انقلاب اسلامی ایران و امواج حاصل از آن منبع تهدید جدی ثبات بوده است (محمدی، ۱۳۸۵: ۲۶-۲۵).

انقلاب اسلامی زمانی شکل گرفت که نظام دو قطبی بر جهان حاکم بود و غرب محوری به عنوان موضوعی بدیهی و تثبیت شده توسط جامعه جهانی پذیرفته شده بود. پیش از انقلاب اسلامی در سال ۱۹۷۹، غرب به نهضت های اسلامی به عنوان متحدی بالقوه در برابر نفوذ کمونیسم می نگریست و از آنها حمایت می کرد. اما انقلاب ایران توانست ایدئولوژی حاکم جهانی را به چالش بکشاند و تحولات عمیقی در جامعه جهانی بوجود آورد. انقلاب اسلامی توانست تحولات زیر را در جامعه ی جهانی ایجاد کند: ۱- احیای اسلام به عنوان مکتبی جامع و جهانی ۲- طرد نظام دو قطبی حاکم بر جهان و به چالش کشیدن نظام طراحی شده جدید ۳- تغییر گفتمان حاکم بر جهان در زمینه اتحادها و منازعات جهان ۴- خیزش جهانی مستضعفین علیه مستکبرین ۵- نفی غرب محوری ۶- مطرح شدن جهان اسلام به عنوان یک قدرت در نظام جهانی ۷- مطرح شدن عناصر ارزشی چون معنویت، عدالت و اخلاق در نظام بین المللی و ... (گروه پژوهش، ۱۳۸۹: ۱۸-۱۷).

به نظر خیلی از صاحب نظران مسلمان و غیرمسلمان، انقلاب اسلامی ایران مهمترین عامل بیداری در عصر حاضر و نتیجه تاثیرات غیر ارادی و تاثیرات ارادی مربوط به آن است. با توجه به بعد جهانشمولی و فرامرزی انقلاب اسلامی، آثار انقلاب اسلامی به طور طبیعی در سایر جوامع گسترش یافت و از سوی دیگر تدابیر موثر گوناگونی برای بیداری مسلمانان از جانب مسئولان نظام جمهوری اسلامی اتخاذ شد. بر اساس چنین تاثیراتی دیری نپایید جنبش های اسلامی از گوشه گوشه ی جهان اسلام سربرآوردند و امروزه در قالب انقلاب ها و خیزش های اسلامی در کشورهای خاورمیانه در حال به ثمر نشینی هستند (غفاری، ۱۳۸۹). امواج بیداری اسلامی از دویست سال پیش تاکنون هر روز بلندتر و گسترده تر شده است. مهمترین دستاورد این حرکت تاریخی، بازگرداندن تدریجی خودباوری به جهان اسلام بود. بنابراین پرداختن به جنبش های اسلامی و تحلیل رویکردها و نگرش های سیاسی - اعتقادی آنها بدون توجه به انقلاب اسلامی ممکن نیست (امرای، ۱۳۸۳: ۱۳).

ظهور و نقش آفرینی انقلاب اسلامی، بارزترین مشخصه ی مشترک در میان مجموعه ی خیزش های به هم پیوسته و دنباله وار جاری در خاورمیانه و شمال آفریقا است. به عبارت دیگر، رد پای انقلاب اسلامی را می توان در هریک از این خیزش ها پی گرفت. به واقع آموزه ها و اندیشه های انقلاب

اسلامی مبتنی بر عدالت اجتماعی، مردم‌سالاری دینی، استقلال و آزادی که توانسته به تلفیقی از جمهوریت و اسلامیت دست یابد، الگوی بسیاری از جنبش‌ها و خیزش‌های مردمی است. از این دیدگاه می‌توان گفت که انقلاب اسلامی نقطه‌ی عطفی در بیداری و رهایی نه تنها جهان اسلام بلکه دیگر ملت‌ها به شمار می‌رود (اقبال، ۱۳۹۰). هدف اصلی این مقاله شناخت و بررسی رابطه صدور انقلاب اسلامی و بیداری اسلامی است و سعی شده است بر اساس روش تحلیل اسنادی به این سوال اساسی پاسخ داده شود که تأثیرات صدور انقلاب اسلامی بر بیداری اسلامی در قالب حرکت‌های انقلابی منطقه خاورمیانه چیست؟

الف- مفاهیم و مبانی نظری راجع به صدور انقلاب و بیداری اسلامی

۱- تعریف مفاهیم

۱-۱- مفهوم انقلاب

انقلاب عبارت است از دگرگونی اساسی و سریع خاستگاه اجتماعی (طبقاتی) نخبگان سیاسی حاکم که پس از سرنگونی رژیم به وسیله یک حرکت جمعی توده‌ای فراقانونی به قدرت می‌رسند. یا به عبارت دیگر، انقلاب یک حرکت جمعی توده‌ای فراقانونی است که به سرنگونی رژیم و دگرگونی اساسی و سریع خاستگاه اجتماعی (طبقاتی) نخبگان سیاسی حاکم منجر می‌شود (پناهی، ۱۳۸۹: ۳۷).

۱-۲- مفهوم صدور انقلاب

هر انقلابی که به حقانیت خود اعتقاد داشته باشد، آرزوی جهانی شدن خود را می‌کند، یعنی خواستار آن می‌شود که دیگر خلق‌ها نیز از آن سرمشق بگیرند و برای رهایی خود به پا خیزند. منظور از صدور انقلاب به دیگر کشورها، کشور گشایی و تحمیل اراده و اشغالگری نیست. اصولاً هر انقلابی مرکب از دو بخش است: ۱- خراب کردن نظام اجتماعی کهنه ۲- ایجاد نظام جدید انقلابی. همه‌ی انقلاب‌های واقعی جهان از طریق نوسازی انقلابی جامعه خود و حل انسانی و انقلابی مسائل جامعه خود و بدین وسیله از طریق تبدیل کشور خود به نمونه و سرمشق زنده حل دردها و نیازها و مشقات جامعه، تأثیر انقلابی خود را به دیگر کشورها بخشیده‌اند، یعنی خود را صادر کرده‌اند و یا به بیان دیگر، ترویج کرده‌اند. پیشروی انقلاب قبل از هر چیز به معنی تعمیق انقلاب در داخل خود کشور است و ترویج انقلاب به دیگر کشورها نیز به این مسئله بنیادی (تعمیق مداوم و بی وقفه محتوای اجتماعی، اقتصادی و سیاسی انقلاب در خود کشور) بستگی دارد (آقابخشی، ۱۳۸۳: ۲۳۳).

۱-۳- مفهوم بیداری اسلامی

بیداری اسلامی به مفهوم زنده شدن دوباره در پرتو اسلام اصیل است. به بیان دیگر، در معنای تجدید حیات اسلام بکار می رود که در پناه آن استقلال، عدالت و همه آموزه ها و ارزش های متعالی، بار دیگر زنده می شود یا حیات می یابد (شیرودی، ۱۳۸۸: ۵). در اصطلاح قرآنی، بیداری امت اسلامی را در آینه ی همان دعوت قرآن کریم به «قیام» و «قوم» می توان دید. قرآن، فراتر از چنین دعوتی، قیام ناس را فلسفه ی بعثت پیامبران برشمرده است (خوش منش، ۱۳۸۸: ۲۱). مقام معظم رهبری در اجلاس بین المللی بیداری اسلامی، بیداری اسلامی را حالت برانگیختگی و آگاهی در امت اسلامی می دانند که اکنون به تحولی بزرگ در میان ملت های این منطقه انجامیده و قیام ها و انقلاب هایی را پدید آورده که هرگز در محاسبه ی شیاطین مسلط منطقه ای و بین المللی نمی گنجید.

خیزش های عظیمی که حصارهای استبداد و استکبار را ویران و قوای نگهبان آنها را مغلوب و مقهور ساخته است. مهمترین عنصر در این انقلاب ها، حضور واقعی و عمومی مردم در میدان عمل و صحنه ی مبارزه و جهاد است، و اصول و ارزش های آن در ذهن و دل و خواست آحاد مردم حاضر در صحنه، نگاشته و در قالب شعارها و رفتارهای آنان اعلام و تثبیت می شود. از منظر مقام معظم رهبری مهمترین اصول انقلاب های کنونی عبارتند از:

- احیا و تجدید عزت و کرامت ملی که در طول زمان با دیکتاتوری حاکمان فاسد و با سلطه ی سیاسی امریکا و غرب، در هم شکسته و پایمال شده است.

- برافراشتن پرچم اسلام که عقیده ی عمق و دلبستگی دیرین مردم است و برخورداری از امنیت روانی و عدالت و پیشرفت و شکوفایی ایی که جز در سایه ی شریعت اسلامی بدست نخواهد آمد.

- ایستادگی در برابر نفوذ و سلطه ی امریکا و اروپا که در طول دو قرن بیشترین لطمه و خسارت و تحقیر را بر مردم این کشورها وارد آورده اند.

- مبارزه با رژیم غاصب و دولت جعلی صهیونیست

بیداری اسلامی واقعیت خارجی مشهود و محسوس است که فضا را انباشته و قیام ها و انقلاب های بزرگی را پدید آورده و مهره های خطرناکی از جبهه ی دشمن را ساقط کرده و از صحنه بیرون رانده است (پایگاه اطلاع رسانی دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله خامنه ای، ۱۳۹۰).

۱-۴- ارزش ها و آرمان های مهم انقلاب اسلامی

شکلی از تجلی روابط اخلاقی، یا معیارهای مشترک فرهنگی در یک جامعه که به موجب آنها، قدر و اهمیت اخلاقی یا زیبایی شناختی یا نظری و عقلی چیزهایی که موضوع آرزو و یا نیاز و یا برداشت های افرادند، تعیین و سنجیده می شود. به طور کلی، ارزش ها بیانگر آنچه خوب، پسندیده و درست، یا بد، ناپسند و نادرست در هر فرهنگ است (ساروخانی، ۱۳۷۰: ۷۱۹). اهداف و آرمان های انقلاب، خواست ها، ایده آل ها و انتظاراتی است که مردم خواهان آن بودند و در جهت دستیابی به آنها تلاش می کردند و انتظار داشتند که با پیروزی انقلاب اهداف مورد نظر محقق گردد. این اهداف اعم از سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی است (شایگان، ۱۳۸۱: ۱۰۶).

۲- مبانی نظری صدور انقلاب و بیداری اسلامی

۲-۱- صدور انقلاب اسلامی از دیدگاه امام خمینی (ره)

امام خمینی (ره) صدور انقلاب را بیداری همه ی ملت ها و دولت ها می داند تا خودشان را از تحت سلطه بودن و گرفتاری رها کنند و همچنین ایشان صدور انقلاب را به معنای صدور معنویت انقلاب اسلامی به جهان و عدم کشورگشایی و هجوم نظامی میدانند.

«ما اینکه می گوئیم باید انقلاب ما به همه جا صادر بشود، این معنی غلط از او برداشت نکنند که ما می خواهیم کشورگشایی کنیم. ما همه کشورهای مسلمین را از خودمان می دانیم. همه کشورها باید در محل خودشان باشند. ما می خواهیم این چیزی که در ایران واقع شد و این بیداری که در ایران واقع شد و خودشان از ابرقدرتها فاصله گرفتند و دست آنها را از مخازن خودشان کوتاه کردند، این در همه ملتها و در همه دولت ها بشود، آرزوی ما این است. معنی صدور انقلاب ما این است که همه ملت ها بیدار بشوند و همه دولت ها بیدار بشوند و خودشان را از این گرفتاری که دارند و از این تحت سلطه بودن که هستند و از اینکه همه مخازن آنها دارد به باد می رود و خودشان به نحو فقر زندگی می کنند نجات بدهد» (صحیفه امام، ج ۱۳، ۲۸۱).

همچنین امام تفکر عدم صدور انقلاب را رد می نمایند:

«ما باید در صدور انقلابمان به جهان کوشش کنیم و تفکر اینکه ما انقلابمان را صادر نمی کنیم کنار بگذاریم؛ زیرا اسلام بین کشورهای مسلمان فرقی قائل

نمی‌باشد و پشتیبان تمام مستضعفین جهان است. از طرفی دیگر تمام قدرتها و ابرقدرتها کمر به نابودی‌مان بسته‌اند، و اگر ما در محیطی دربسته بمانیم قطعاً با شکست مواجه خواهیم شد» (صحیفه امام، ج ۱۲، ۲۰۲).

امام خمینی (ره) صدور انقلاب را در گرو حفظ حیثیت اسلام می‌داند و معتقدند که اگر اسلام در ایران تحقق پیدا کند سایر کشورها نیز همین رویه را پیدا می‌کنند.

«هر کس در هر کاری که دارد، هر کسی هر کار، هر شخص و هر گروه هر کاری که دارند، باید خودشان را متوجه این معنا بکنند که سرو کارشان با حیثیت اسلام است. اگر این ملت توانست این حیثیت را حفظ کند و اسلام به آن معنایی که هست در ایران تحقق پیدا بکند، مطمئن باشید که کشورها یکی بعد از دیگری همین رویه را پیدا می‌کنند. اگر اسلام را آن طوری که هست در ایران پیاده اش بکنیم، علاوه بر اینکه خودمان پیروز هستیم، از ما به سایر بلاد سرایت می‌کند که نظر ما به این است که همه بلاد مسلمین اسلامی باشد، حکومت در دنیا حکومت اسلامی باشد» (صحیفه امام، ج ۱۰، ۱۸۰).

امام خمینی (ره) بر ارائه الگوی مردمی بودن نظام در صدور انقلاب تاکید می‌نمایند.

«ما که می‌گوییم انقلابمان را می‌خواهیم صادر کنیم به همه کشورهای اسلامی، بلکه به همه کشورهایی که مستکبرین بر ضد مستضعفین هستند، می‌خواهیم یک همچو وضعیتی پیش بیاوریم که دولت یک دولت زورگوی جبار آدمکش نباشد و ملت یک ملتی نباشد که دشمن با دولت است. ما می‌خواهیم بین ملت‌ها و دولت‌ها آشتی بدهیم. دولت‌ها اگر توجه بکنند و یا مطالعه کنند وضع ایران را و ببینند ملت ایران با دولت چه وضعی دارد، گمان ندارم که آنها تحت تاثیر واقع نشوند» (صحیفه امام، ج ۱۳، ۹۵).

در جمع بندی کلی، صدور انقلاب از دیدگاه امام خمینی (ره) تاکید بر تحقق ارزش‌های انقلابی و اسلامی در داخل و ارائه و اشاعه‌ی این ارزش‌ها و آرمانها در خارج از ایران می‌باشد. صدور انقلاب اصولاً توده‌ی ملت‌ها را مورد خطاب و توجه خود قرار می‌دهد تا با الگوگیری از انقلاب ایران خود را از تحت سلطه بودن رها سازند. امام صدور انقلاب را برابر با لشکرکشی به سایر کشورهای

اسلامی و تهاجم نظامی به این کشورها نمی داند، بلکه بر تبلیغ و آگاه سازی ملت ها درباره ی انقلاب ایران و تحقق واقعی اسلام در کشور تاکید می کند. صدور انقلاب از دیدگاه امام یک تکلیف است و از اصول سیاست خارجی ایران می باشد.

۲-۲ - بیداری اسلامی از دیدگاه امام خمینی (ره)

امام (ره) از مسلمانان و مستضعفان جهان می خواهد که برای دست یافتن به آزادی و استقلال بپاخیزند و در این زمینه منتظر حاکمان خود نباشند.

«وصیت من به همه مسلمانان و مستضعفان جهان این است که شماها نباید بنشینید و منتظر آن باشید که حکام و دست اندرکاران کشورتان یا قدرتهای خارجی بیایند و برای شما استقلال و آزادی را تحفه بیاورند. هیچ یک از دول حاکم بر این کشورها در فکر آزادی و استقلال و رفاه ملت های خود نبوده و نیستند؛ بلکه اکثریت قریب به اتفاق آنان یا خود به ستمگری و اختناق ملت خود پرداخته و هر چه کرده اند برای منافع شخصی یا گروهی نموده؛ یا برای رفاه قشر مرفه و بالانشین بوده و طبقات مظلوم کوخ و کپرنشین از همه مواهب زندگی حتی مثل آب و نان و قوت لایموت محروم بوده، و آن بدبختان را برای منافع قشر مرفه و عیاش به کار گرفته اند» (وصیتنامه، ۱۳۶۸: ۸۷).

امام (ره) مستضعفان و مسلمانان جهان را فرا می خواند تا قیام کنند و حاکمان جنایتکار را از کشور بیرون کنند و بر اساس احکام اسلام تشکیل حکومت دهند و زمام امور خود را برعهده گیرند.

«و شما ای مستضعفان جهان و ای کشورهای اسلامی و مسلمانان جهان بپاخیزید و حق را با چنگ و دندان بگیرید و از هیاهوی تبلیغاتی ابرقدرتها و عمال سرسپرده آنان نترسید؛ و حکام جنایتکار که دسترنج شما را به دشمنان شما و اسلام عزیز تسلیم می کنند از کشور خود برانید؛ و خود و طبقات خدمتگزار متعهد، زمام امور را به دست بگیرید و همه در زیر پرچم پر افتخار اسلام مجتمع، و با دشمنان اسلام و محرومان جهان به دفاع برخیزید؛ و به سوی یک دولت اسلامی با جمهوریهای آزاد و مستقل به پیش روید که با تحقق آن، همه مستکبران جهان را به جای خود

خواهید نشانند و همه مستضعفان را به امامت و وراثت ارض خواهید رسانند»
(وصیتنامه، ۱۳۶۸: ۸۸).

امام (ره) بیداری و جنبشی که در کشورهای اسلامی به وقوع پیوسته را مایه ی امیدواری دانسته و این بیداری را امری موقت و زودگذر نمی داند.

«من به این جنبش و بیداری عمومی که در کشورهای اسلامی عموماً و در ایران خصوصاً پدید آمده، و به این تنفر و انزجار عمومی از دستگاههای ظلم و وحشیگری و استعمار و استعمارگران، امیدها دارم. این بیداری و تنفر عمومی، موقت و زودگذر نیست و تا پایان دادن به دستگاه جباران، و خاتمه دادن به ظلم ستمکاران ادامه دارد» (صحیفه امام، ج ۳، ۲۶۷).

مسلمانان با مطالعه ی تاریخ جوامع شان باید به این نکته پی ببرند که عامل اصلی در گرفتاری ها و مشکلات شان وابستگی به ابرقدرت ها می باشد. مسلمانان با توجه بیشتر به اسلام می توانند وابستگی خود را به شرق و غرب از بین ببرند.

«در عصر ما، ملت ما یافت که شاه به واسطه پیوندی که با غرب، مخصوصاً با امریکا دارد و همین طور با شرق، تمام مخازن ما را به باد داده است بلکه نیروهای انسانی ما را نیز به هدر داده است؛ و فهمیدند جنایات فوق العاده ای که مرتکب می شود به واسطه پیوندی است که شاه با ابرقدرتها دارد. از این جهت ملت ما بپاخاست و سایر ممالک، از جمله ممالک اسلامی نیز به این حقیقت تلخ توجه پیدا کردند و با مطالعه تاریخشان درک کردند که تمام گرفتاریهایی که ملتها پیدا کردند از دست این ابرقدرتهاست؛ ناچار از آن ابرقدرتها رویگردان شده اند. و اسلام که تمام آرزوهای بشر را به طور شایسته در دسترس آنها خواهد گذاشت و می گذارد و قوانین اسلام، چه قوانین اقتصادی و سیاسی و چه قوانین فرهنگی و معنوی آن، قوانین غنی ای است که هر کس به آنها توجه پیدا کند ناچار به اسلام گرایش پیدا خواهد کرد. و مسلمین بعد از سالهای طولانی ای که در غفلت بودند حالا مقداری رو به بیداری گذاشتند و مقداری توجه به اسلام پیدا کردند و امید این هست که توجه آنها به اسلام بیشتر بشود و اسلام را آن طور که هست بشناسند

و در صورت شناخت صحیح، گرایشات آنان به شرق و غرب بکلی منقطع خواهد شد و برای پیاده کردن احکام اسلام جانفشانی خواهند نمود» (صحیفه امام، ج ۵، ۴۰۵-۴۰۶).

امام خمینی (ره) بیدار شدن و نهضت‌ها را قیام می‌داند: «بیدار شدن هم یک قسم از قیام است و تمام نهضت‌هایی که در عالم واقع می‌شود آن هم قیام است. قیام از خواب و قیام بعد از بیداری» (صحیفه امام، ج ۱۰، ۲۴۲). امام خمینی (ره) لزوم بیداری ملت‌ها و شرق را اینگونه بیان می‌نماید: «باید مسلمین بیدار بشوند. امروز روزی نیست که مسلمانها هر کدام یک گوشه‌ای زندگی تنهایی بکنند و خودشان بین خودشان در هر کشوری یک زندگی خاص به خود داشته باشند، نمی‌شود این معنا. در یک همچو زمانی که سیاستهای ابرقدرتها بلعیدن همه جاست، مسلمین باید بیدار بشوند، دولتها را من از اکثرشان مأیوس هستم، لکن ملتها باید بیدار بشوند، و همه تحت لوای اسلام و تحت سیطره قرآن باشند» (صحیفه امام، ج ۱۲، ۳۱۹-۳۱۸). «شرق باید بیدار بشود از این خوابی که او را کردند. از این غفلتی که آنها ایجاد کردند در ما، باید بیدار بشویم. شرق باید بیدار بشود! باید حساب خودش را از غرب جدا کند، تا آن قدر که می‌تواند» (صحیفه امام، ج ۱۰، ۳۶۲-۳۶۱).

امام خمینی (ره) معتقدند که انقلاب اسلامی بر دیگر کشورها تاثیر گذار بوده است. «حالا بسیاری از ملتها با ما همراه‌اند. نهضت ما دارد توسعه پیدا می‌کند، و می‌رود توی ملتها. ملت‌هایی که ببینند که ملت ایران در مقابل یک قدرت بزرگ ایستاده و پیش برده، یک قدرت شیطانی را که همه قدرتها دنبالش بودند یک ملتی ایستاده و ایستادگی کرده و پیش برده، سایر ملتها هم گرفتارند دیگر. آنها هم همین گرفتاریهایی که ما داریم آنها دارند. همه ملتها مبتلای به دولتهایشان هستند. آنها هم می‌خواهند از زیر این بار بیرون بیایند، وقتی دیدند که ایران قیام کرد و پیش برد، و لو کشته داد اما پیش برد، دیگران هم همین فکر در مغزشان پیدا می‌شود. ملت‌های دیگر هم همین معنا را می‌خواهند. آنها هم همین کار را خواهند کرد» (صحیفه امام، ج ۱۱، ۳۳۶).

در جمع بندی کلی، توجه امام به بیداری اسلامی نشأت گرفته از شناخت دقیق و کامل ایشان از اسلام است. ایشان بیداری مسلمانان را در توجه بیشتر به اسلام می دانند و معتقدند که در صورت شناخت صحیح اسلام، توجه آنها به شرق و غرب به کلی قطع می شود. مسلمانان نباید منتظر باشند تا حاکمان شان و یا قدرت های خارجی برای آنها استقلال و آزادی به ارمغان آورند؛ بلکه مسلمانان خود باید بپاخیزند و قیام کنند و استقلال و آزادی و اجرای احکام اسلام را در کشورشان تحقق بخشند.

ب- تاثیرات انقلاب اسلامی بر جنبش های بیداری اسلامی خاورمیانه

تاریخ جوامع اسلامی از قرون اولیه ی هجری تا به امروز مملو از نهضت ها و جنبش های فکری، اجتماعی و سیاسی بوده است. بحران داخلی جوامع اسلامی به همراه سلطه ی استعمار خارجی از جمله عواملی برای خیزش و بیداری مسلمانان است. رویکرد انقلابی نظام اسلامی ایران به لحاظ موفقیتهای که در پی ریزی بستری مناسب برای تثبیت نظام اسلامی ایران و زمین گیر کردن دشمنان خارجی خود داشت به مثابه الگویی برای دیگر جنبش های اسلامی در سراسر جهان اسلام بوده است. در این میان، انقلاب اسلامی بیش از هر کشور دیگری در کشورهای حوزه ی خلیج فارس و خاورمیانه سر منشا تحولات دامنه دار از درون و بیرون گردید.

پیروزی انقلاب اسلامی در ایران منجر به پیدایش برخی جنبش های اسلامی و تقویت جنبش های از قبل موجود در کشورهای اسلامی شده است. این تاثیر پذیری هم در حوزه های نظری و هم در حوزه های عمل اجتماعی، بدون دخالت عملی جمهوری اسلامی صورت گرفته است (امرای، ۱۳۸۳: ۲۶۷-۲۶۹). به عنوان نمونه پیروزی انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۳۵۷ شمسی، قیام مردم فلسطین با پیدایش و تقویت گروههای مبارز فلسطینی اسلام گرا (در قالب گروههایی چون جنبش حماس و جهاد اسلامی) حیات دوباره به خود گرفت و جریان مقاومت اسلامی بر جریان های فکری دیگر غلبه کرد (غفاری، ۱۳۸۹: ۳۵). پیام انقلاب اسلامی آزادی و ایستادگی در برابر ظلم و سلطه است که منطبق با خواسته و فطرت انسانها می باشد.

به اعتقاد صاحب نظران سیاسی، انقلاب اسلامی دگرگونی بزرگی در عرصه مفاهیم سیاسی و مباحث نظری ایجاد کرد و سبب شد ظرفیت های جدیدی در نظام بین الملل با الهام از آموزه های دینی ایجاد شود. این دگرگونی مقدس نقطه گذار «خاورمیانه ایستا» به «خاورمیانه پویا» بود. پس از پیروزی

انقلاب اسلامی، خاورمیانه به منطقه ای تبدیل شد که در آن مقاومت و پایداری از یک آرمان به یک واقعیت و اصل ملموس تبدیل گردید (فادرانی، ۱۳۸۹: ۶).

تپش تاریخی انقلاب اسلامی را می توان به دو بخش سیاسی و فرهنگی تقسیم کرد. در قدم اول جنبش های سیاسی که به دنبال تغییرات مشابه بودند جان گرفتند و برای شدت دادن به مبارزات شان انگیزه مضاعفی پیدا کردند. ارزش هایی چون جهاد، شهادت و فداکاری که شالوده حرکت های انقلابی شیعیان را تشکیل می دهد به عنوان اصول اساسی مبارزه پذیرفته شد. در قدم دیگر حرکت ها و جنبش هایی که اساسا فرهنگی بودند و برای اجرای احکام دینی و زنده کردن روح اسلام تلاش می کردند امید تازه ای یافتند و با الگو گرفتن از حرکات انقلاب اسلامی با نیرو و دلگرمی بیشتری در مسیر تجدید هویت اسلامی حرکت کردند (دانش طلب، ۱۳۸۹: ۳). اکنون به بررسی تاثیرات سیاسی و فرهنگی انقلاب اسلامی ایران بر بیداری اسلامی منطقه پرداخته می شود.

۱- تاثیرات سیاسی انقلاب اسلامی بر بیداری اسلامی

نمود عینی این دسته از تاثیرات را می توان در انتخاب اسلام به عنوان ایدئولوژی مبارزه و مقاومت و تلاش در جهت دستیابی به حکومت اسلامی و استقلال خواهی، استکبارستیزی ملاحظه کرد. پیروزی انقلاب اسلامی نشان داد که ادیان به ویژه دین اسلام با گذشت زمان و توسعه مدرنیزاسیون نه تنها به پایان راه خود نرسیده اند، بلکه مجددا به عنوان مهمترین راه نجات بشریت از ظلم و بیدادگری مطرح می باشند و دنیایی را که با سرعتی زیاد به سوی مادیات در حرکت بود، به ناگهان متوقف نمود و دریچه ای از قدرت معنویات و اعتقادات دینی و مذهبی گشوده است (محمدی، ۱۳۸۵: ۵۰۷).

ایران نخستین انقلاب سیاسی اسلامی موفق را به جهان عرضه کرد؛ انقلابی که به نام اسلام و با شعار الله اکبر بر مبنای ایدئولوژی و نمادگرایی شیعه و رهبری روحانیت و غیر روحانیت اسلام گرا استوار بود و مسلمانان سراسر جهان از ثمره ی آن که همانا اوج گرفتن مفهوم هویت اسلام، بازگشت غرور و اقتدار مسلمانان در جهانی که تحت سلطه ی ابرقدرت هاست، محفوظ شدند. علاوه بر این امر، امام خمینی (ره) تجربه ی ایران را راهنمایی برای تغییر سیاسی و ایدئولوژیکی امت جهانی اسلام می دانستند.

اصول ایدئولوژی اسلامی ایران عبارتند از: ۱- تاکید مجدد بر اسلام به مثابه شیوه ی زندگی تمام عیار. ۲- اعتقاد به اینکه پذیرش الگوی غیر دینی و غربی جدایی دین از دولت سرمنشا تمام مصائب

اجتماعی، اقتصادی، نظامی و سیاسی جوامع مسلمان است. ۳- اعتقاد راسخ به این که بازگشت قدرت و موفقیت های مسلمانان نیازمند برگشت به اسلام و حاکمیت دین الهی به جای سرمایه داری غربی و روسیه ملهم از مارکسیسم و سوسیالیسم است. ۴- معرفی دوباره شریعت به مثابه طرح اسلامی جامعه ای مطلوب که اجتماعی عادلانه و اخلاقی از مومنان است. ۵- تمایل به نبرد (جهاد) علیه تمام ناراستی ها، حتی اگر لازمه ی آن تحمل سختی ها و در صورت لزوم به شهادت رسیدن در راه خدا باشد (اسپوزیتو، ۱۳۸۲: ۴۹).

اسلامگرایان همواره بین حکومت صدر اسلام و عصر طلایی تمدن عرب از یک سو و جدایی از اسلام و افول قدرت اعراب از سوی دیگر، پیوندی مستقیم و ناگسستگی قایل اند. از دیدگاه اسلامگرایان، حل همه مسائل اعراب از جمله مساله رژیم صهیونیستی، به بازگشت به اسلام بستگی دارد (گروه پژوهش، ۱۳۸۹: ۲۰). بنابراین بسیاری از اندیشمندان غربی، قرن حاضر را قرن اسلام و بیداری اسلامی می دانند. نهضت های اسلامی خاورمیانه به تاسی از انقلاب اسلامی ایران، اسلام را به عنوان بهترین و کاملترین شیوه ی مبارزه ی خود انتخاب نمودند و معتقدند که اسلام تنها عامل رهایی بخش ملت های مسلمان از ظلم و بی عدالتی می باشد.

از منظر ایدئولوژی انقلابی اسلام، ضرورت وجود یک نظام حکومتی اسلامی و تداوم آن، مهمترین اصل محوری در نظام عقیدتی اسلامی بوده است. مبنای اساسی این اصل محوری، اعتقاد به جدایی ناپذیری دین و دولت در میان مسلمانان متعهد به تحقق جامعه اسلامی می باشد. از نظر اصول گرایان اسلامی، تنها دولتی مشروعیت دارد که قانون گذاری آن بر اساس قوانین شریعت اسلام استوار باشد. هر نوع حکومت دیگری که در جوامع مسلمانان کنترل اداره ی جامعه را به عهده داشته باشد یک دولت نامشروع است و باید جای خود را به یک حکومت اسلامی بدهد (امرای، ۱۳۸۳: ۱۸۳-۱۸۲).

امام خمینی (ره) معتقد بودند اگر ابعاد سیاسی - اجتماعی اسلام به خوبی بازگو شود، مردم از استقرار حکومت اسلامی استقبال خواهند کرد. در واقع امام راهکار تحقق حکومت اسلامی را آگاهی بخشی به مردم و نمایاندن تصویر درستی از اسلام می دانست که می تواند جامعه را اداره کند. ایشان معتقد بودند این کار مستمر فکری موجب می شود کم کم توده های آگاه و وظیفه شناس و دیندار در نهضت اسلامی گرد آیند و حکومت اسلامی تشکیل دهند (فوزی، ۱۳۸۸: ۱۱۱).

گروه ها و سازمانهای اسلامی، برای نیل به یک نظام مبتنی بر اسلام، شیوه و روشهای مختلفی را در پیش گرفته اند. برخی تنها از طریق اقدام قهرآمیز و مسلحانه (مانند جنبش آزادی بخش بحرین) در صدد نابود کردن رژیم حاکم هستند. در نقطه ی مقابل، گروه هایی قرار دارند که شرایط فعلی را برای دست زدن به اقدامات مسلحانه مساعد نمی دانند و با توسل به شیوه های مسالمت آمیز از قبیل شرکت در انتخابات پارلمانی در پی تغییر نظام موجود هستند (مانند حزب اسلام گرای رفاه). اما گروه های دیگری هم وجود دارند که به هر دو روش پایبندند، جنبش حزب الله نمونه ای از این گروه است که در مصاف با اسرائیل و حکومت مارونی لبنان و به منظور استقرار حکومت اسلامی به دو روش متمایز و در عین حال مکمل هم؛ یعنی جنگ با اسرائیل و شرکت در انتخابات مجلس روی آورده است (شیرودی، ۱۳۸۹).

انقلاب اسلامی، استقلال را از مهمترین اصول توسعه، و وابستگی را از اساسی ترین دلایل عقب ماندگی معرفی می کند و بارها این مساله را به ملت ها و دولت های در بند جهان سوم و جهان اسلام هشدار می دهد. امام خمینی (ره) بر این باور بود که اسلام مخالف و منکر وابستگی صنعتی، اقتصادی و فرهنگی است و البته وابستگی فکری را مهمتر از وابستگی های دیگر می دانست. به گونه ای که آن را مبدأ همه وابستگی ها می شمرد و هشدار می داد که استقلال با وابستگی قابل جمع نیست و تا زمانی که همه ابعاد اجتماعی به استقلال نرسد، نمی توان کشوری مستقل نامید. مواضع و تلاش امام خمینی (ره) که با استقلال ایران از سلطه امریکا همراه شد، پیدایش جرأت و اعتماد به نفس ملت ها در برابر زورگویی ابرقدرت ها، شکستن بت های ظالمانه، بالندگی نهال قدرت واقعی انسانها و سر بر آوردن ارزش های معنوی و الهی انجامید (شیرودی، ۱۳۸۸: ۲۷).

۲- تاثیرات فرهنگی انقلاب اسلامی بر بیداری اسلامی

زیربنای هر حرکت سیاسی و اجتماعی بذرهای فکری و فرهنگی است که توسط اندیشمندان مصلح و نخبگان فکری در جامعه پاشیده می شود و توجه به آن و تحلیل عمیق و عالمانه آن از دیدگاه جامعه سازی تاریخی بسیار حائز اهمیت است (جان نثاری، ۱۳۸۹). آثار این دسته از تاثیرات در بیداری اسلامی را در شکل شعارهای انقلابی ایران مانند جهاد، شهادت و ایثار و استفاده از مساجد به عنوان پایگاهی برای انتشار اصول و عقاید قابل مطالعه است.

حضرت آیت‌الله خامنه‌ای در دیدار سفرا و روسای نمایندگی‌های سیاسی ایرانی در خارج از کشور بیان کردند: در پرتو ایمان توأم با تلاش و مجاهدت ملت و مسئولان، تهی دستی و غربت اوایل انقلاب اکنون به سربلندی و عزت تبدیل شده است به گونه‌ای که شعارهای ملت ایران اکنون در کشورهایی شنیده می‌شود که ۳۰ سال با این ملت دشمنی کرده‌اند و این، معنای حقیقی پیشرفت و استحکام و قدرت است. رهبر انقلاب، با اشاره به فریادهای الله اکبر و دیگر شعارها و نشانه‌های اسلامی در مصر حسنی مبارک و انور سادات افزودند: مهم نیست که این شعارها از کجا الهام گرفته است مهم این است که حرف‌ها، شعارها و خواسته‌های ۳۰ ساله ملت ایران، اکنون در خاورمیانه، خلیج فارس و شمال آفریقا، سبز شده است و این حقیقت، مصداق روشن وعده پروردگار کریم در یاری رساندن به ملت مؤمن ایران است که با تحمل سختی‌ها، در صراط مستقیم الهی تلاش و مبارزه کرده است (عمار یون، ۱۳۹۰).

به عنوان مثال جهاد اسلامی فلسطین بر آن است که فلسطینی‌ها همان شعارهایی را سر می‌دهند که انقلاب اسلامی منادی آن بود. آنها فریاد می‌زنند: لا اله الا الله، الله اکبر، پیروزی از آن اسلام است (شیرودی، ۱۳۸۹). همچنین جنبش‌های بیداری اسلامی به تأسی از انقلاب اسلامی ایران شعارهایی چون الله اکبر سر می‌دهند و آرمان‌ها و اهداف خود را در قالب شعارها بیان می‌کنند. تاثیر فرهنگی دیگر انقلاب اسلامی ایران بر جنبش‌های بیداری اسلامی منطقه این است که از مساجد سرچشمه گرفته‌اند. مساجد در گذشته و در حال حاضر مکانی برای کسب همراهی و همدلی مردم و پناهگاه مهم همه ی انقلابها و جنبش‌ها علیه اشغالگران و ترویج اصول انقلابی به شمار می‌رود.

همچنین انقلاب اسلامی ایران ارزشهای فرهنگی نوینی را در مبارزه سیاسی جنبش‌های اسلامی مطرح کرد. یکی از این ارزشها، گرایش به جهاد است. جنبش‌های اسلامی جهاد، شهادت و ایثار جان را به عنوان اصول اساسی پذیرفته‌اند. به بیان دیگر، اصولی چون جهاد، شهادت و فداکاری که سمبل حرکت‌های انقلابی شیعیان و شعار انقلاب اسلامی بود، به عنوان اصول اساسی مبارزه پذیرفته و به صورت تکلیف و فریضه دینی جلوه گر شد (شیرودی، ۱۳۸۹).

ج- وجوه اشتراک انقلاب اسلامی و بیداری اسلامی خاورمیانه
برخوردراری از پایگاه مردمی و برخاستن این حرکات از توده ی مردم، حضور جوانان در میدان مبارزه، مذهبی و اسلامی بودن این حرکات و نوع و شیوه ی مبارزه این ملت‌ها با دست خالی و

بدون کاربرد سلاح، ایدئولوژی و عقیده مشترک، دشمن مشترک، طرح ایده وحدت اسلامی، مبارزه آشکار علیه ارزش های تحمیل شده غربی، مخالفت شدید با دولت های فاسد و سرکوبگر، محکوم کردن مداخله خارجی و امپریالیستی در امور داخلی را می توان به عنوان وجوه مشترک انقلاب اسلامی و حرکت های انقلابی اخیر و از زمینه های چگونگی تاثیرگذاری انقلاب ایران بر آنها نام برد. در این قسمت برخی از مولفه های وجوه اشتراک انقلاب اسلامی ایران و بیداری اسلامی خاورمیانه توضیح داده می شود.

۱- مردمی بودن

انقلاب اسلامی ایران حرکتی بود هم مردمی و هم مردم گرا، زیرا عملاً تمام اقشار جامعه ایران در آن شرکت جستند. این مردم گرایی از تاریخ طولانی تشیع ریشه می گیرد (اسپوزیتو، ۱۳۸۲: ۸۳). از آنجا که انقلاب یک حرکت یا جنبش جمعی است، تعداد زیادی از مردم در آن مشارکت می کنند. مشارکت مردم شامل انواع فعالیت ها چون: شرکت در تظاهرات، بست نشستن، نوشتن اعلامیه، دادن شعارهای انقلابی، کمک مالی به انقلابیون و سازماندهی و رهبری عملیات در سطوح مختلف می باشد (پناهی، ۱۳۸۹: ۷۵). مردم گرایی انقلاب اسلامی، عاملی در گسترش انقلاب و پذیرش آن از سوی ملت های مسلمان بوده است. در نهضت های اسلامی منطقه این مردم و توده های مسلمان هستند که در صف اول معارضین ایستاده اند و حضور احزاب به خصوص احزاب غیراسلامی کم رنگ است. بنابراین نهضت های اسلامی خاورمیانه مانند انقلاب اسلامی ایران از میان توده ی مردم برخاسته و از پایگاه مردمی برخوردار می باشد.

عامل بسیار مهم در مردمی بودن انقلاب ایران و جنبش های اسلامی منطقه را می توان در ویژگی مذهبی و اسلامی بودن آن مربوط دانست که با تمام ابعاد انسان و جامعه کار دارد و هم مبنای فکری و هم منشا عمل می باشد (حشمت زاده، ۱۳۷۸: ۲۶۸).

۲- مذهبی و اسلامی بودن

هدف از اصول گرایی اسلامی این است که تمام جنبه های زندگی روزمره هم چون سیاست، اقتصاد، قانون و آداب اجتماعی بر محور آموزه های دین اسلام جهت گیری شود. این پدیده همچنین بر رها کردن جهان اسلام از جنبه های تقلیدی خارجی، به خصوص فرهنگ غرب، مبتنی است. اصطلاح اصول گرایی تا پیش از دهه ی ۱۹۸۰ میلادی رواج چندانی نداشت اما با پیروزی انقلاب اسلامی،

جهان اسلام شاهد خیزش و بیداری دینی فزاینده ای شد که رفته رفته محافل غرب را بر آن داشت تا اصطلاح بنیادگرایی را برای این پدیده بکار ببرند.

رسانه های غربی بعد از پیروزی انقلاب اسلامی برای معرفی گروه های مسلمان انقلابی در خاورمیانه این اصطلاح را بکار می بردند. با گسترش دامنه ی فعالیت اسلام گرایان در منطقه بسیاری از موقعیت ها با چالش مواجه شد و امید به اجرای شریعت اسلامی و اعتقاد به اینکه اسلام می تواند حکومت کند، دو چندان شد و مسلمانان برای پاسخ به بحران هویت خویش به این پدیده توجه خاصی کردند (گنجی، ۱۳۸۸: ۳۱-۲۹). پیروزی انقلاب اسلامی در ایران مهمترین عامل رشد و گسترش گروه های اسلام گرا در جهان اسلام به شمار می رود.

مقام معظم رهبری در دیدار سفرا و روسای نمایندگی های خارجی، در تبیین بیشتر خصومت گسترده مستکبران جهان با نظام اسلامی، نقش اسلام را در شکل گیری جمهوری اسلامی و پیشرفت های ۳ دهه اخیر ملت ایران، نقشی بی همتا دانستند و خاطر نشان کردند: نظام منتخب ملت ایران، با نام اسلام و با برجسته کردن شعارهای اسلامی به پیش رفته است به گونه ای که اکنون دانشمندان جوان این سرزمین در علوم و صنایع بسیار پیشرفته نظیر هسته ای و نانو، با افتخار از بسیجی بودن خود سخن می گویند و استکبار نیز به همین علت یعنی به دلیل نقش آفرینی مبنایی اسلام در این سرزمین، به مقابله با جمهوری اسلامی مشغول است (عمار یون، ۱۳۹۰).

انقلاب ایران، به گروه های اسلامی این امید را بخشید که با کاربرد اسلام می توان تغییرات سیاسی و اجتماعی را در جامعه ایجاد کرد. در نهضت های اسلامی منطقه با تمام تلاشی که رسانه های غربی برای غیر اسلامی و غربی جلوه دادن این جنبش ها انجام دادند، توده ی مردم در تجمعات خود با شعارهایی چون الله اکبر اسلام خواهی خود را در معرض نمایش گذاشتند.

۳- ایدئولوژی و عقیده مشترک

ایدئولوژی عبارت از سیستمی از ایده ها و قضاوت های روشن و صریح و عموماً سازمان یافته است که موقعیت یک گروه، یا جامعه را توجیه، تفسیر و تشریح و اثبات می کند. این سیستم با الهام و تاثیر پذیری شدید از ارزش ها، جهت یابی معین و مشخصی را برای کنش اجتماعی آن گروه و یا آن جامعه پیشنهاد و ارائه می دهد (روشه، ۱۳۶۶: ۹۹). مهمترین تاثیر گذاری ایران انقلابی بر جهان اسلام

در سطح افکار و ایدئولوژی است (اسپوزیتو، ۱۳۸۲: ۳۳۱). ایدئولوژی اسلامی در انقلاب ایران یک عامل نیرومندی برای تغییر بود.

این ایدئولوژی همه ی عناصر شناخته شده ایدئولوژی های غربی و مکاتب سیاسی را، به اضافه ی امید و اعتقاد به نجات و رستگاری در آخرت، را دارا بود و توانست موفق عمل کند (پناهی، ۱۳۸۹: ۴۷۳). ایدئولوژی نهضت های اسلامی منطقه نیز از انقلاب اسلامی تاثیر پذیرفته است. هم انقلاب اسلامی ایران و هم جنبش های اسلامی کنونی منطقه، خواهان برچیده شدن ظلم و فساد و اجرای قوانین اسلام و استقرار حکومت اسلامی در جامعه ی مسلمانان بودند. به عبارتی هر دو دارای آرمان و اعتقادات مشترک هستند.

به عنوان مثال ناتوانی گفتمان های ناسیونالیستی و سوسیالیستی در جنبش فلسطین در بسیج مردمی و بیگانه بودن ایدئولوژی های غیر اسلامی با فرهنگ و ایدئولوژی حاکم بر سرزمین فلسطین موجب تقویت گرایشهای دینی متأثر از ایدئولوژی انقلاب اسلامی در مبارزه شد. اثرگذاری انقلاب اسلامی ایران بر جریان مقاومت اسلامی فلسطین را می توان در دو عامل جستجو کرد: یکی ماهیت ایدئولوژی انقلاب اسلامی ایران، که در واقع جهانشمولی آن را به دنبال داشته؛ و دیگری خواست انقلابیون ایرانی در صدور اندیشه انقلاب اسلامی به منظور نجات مسلمانان کشورهای تحت ظلم و ستم.

بر اساس چنین بعد جهانشمولی انقلاب اسلامی است که ایران طی فرایندی از همدلی ایدئولوژیک، همکاری سیاسی، تقویت سازمانی و برقراری روابط نزدیک با سران مقاومت اسلامی به تأثیرگذاری بر جنبش فلسطین و حمایت از آن پرداخته است (غفاری، ۱۳۸۹: ۳۵).

۴- شیوه ی مبارزه این ملت ها و دشمن مشترک

انقلاب اسلامی به عنوان سکاندار جبهه اسلام و مسلمانان و جنبش های اسلامی در مواجهه با جبهه غرب به محوریت آمریکا دارای دشمن مشترکی هستند که در صدد تسلط بر حدود جغرافیایی و به حاشیه راندن ایدئولوژی دین اسلام است. انقلاب اسلامی از همان اوان شکل گیری سیاست خارجی خود را با محوریت شعار نه شرقی و نه غربی برای جنبش های آزادی بخش تعریف کرد و با اعلام رسمی حمایت از نهضت های رهایی بخش و تبدیل آن به اصل قانونی، خود را به عنوان هدایتگر صادق معرفی کرد. رهبران جنبش های اسلامی با الگو پذیری از این تعبیر امام (ره) که فرمودند:

دشمن مشترک ما امروز اسرائیل و آمریکا و امثال این‌هاست که می‌خواهند حیثیت ما را از بین ببرند و ما را تحت ستم دوباره قرار بدهند. این دشمن مشترک را دفع کنید؛ همنوایی خود را با اهداف ضد استعماری و ضد استکباری رهبر انقلاب اسلامی اعلام کردند (پرسمان، ۱۳۸۹). تمام این ملت‌ها مبارزه را با دست خالی و بدون سلاح آغاز کردند.

البته مردم در برخی کشورها مانند لیبی مجبور شدند که دست به سلاح ببرند ولی همان‌ها هم روز اول بدون سلاح آمدند. همچنین معترضان سعی کردند با ارتش و نیروهای مسلح درگیر نشوند و آنها را با مسائل عاطفی به خودشان جذب کنند. همچنان که در انقلاب اسلامی ایران، امام تا آخر اجازه نداد مردم دست به سلاح ببرند و می‌فرمود که ارتشی‌ها برادران شما هستند، شما به جای گلوله به آنها گل بدهید (گفتگو با دکتر منوچهر محمدی، ۱۳۹۰).

۵- طرح ایده ی وحدت اسلامی

تأکید انقلاب اسلامی و رهبری آن بر لزوم وحدت همه قشرها و همه مذاهب‌های اسلامی در نیل به پیروزی در صحنه داخلی و خارجی، زمینه دیگر گرایش جنبش‌های سیاسی اسلامی معاصر به سوی انقلاب اسلامی است؛ چون، انقلاب اسلامی با الگوپذیری از اسلام ناب محمدی (ص) هیچ تفاوتی بین مسلمانان سیاه و سفید، اروپایی و غیر اروپایی قائل نیست، بر جنبه‌های اختلاف برانگیز در بین مسلمین پای نمی‌فشارد، بلکه با ایجاد دارالتقريب فرّق اسلامی، برپایی روز قدس، صدور فتوای امام خمینی (ره) علیه سلمان رشدی و برگزاری هفته وحدت و... در جهت اتحاد مسلمانان گام برداشته است. به همین دلیل، طیف گسترده‌ای از گروه‌های غیرشیعی و حتی جنبش‌های آزادی بخش غیراسلامی، انقلاب اسلامی ایران را الگو و اسوه خود قرار داده‌اند (شیرودی، ۱۳۸۹). وحدت جهان اسلام و سعادت بشر اهداف نهایی سیاست خارجی ایران انقلابی را تشکیل می‌دهد و وحدت جهان اسلام گام اول در مسیر سعادت همه بشر تلقی می‌شود (اسپوزیتو، ۱۳۸۲: ۶۳).

نتیجه‌گیری

در این مقاله سعی بر این بود که بر اساس روش تحلیل اسنادی به این سوال اساسی پاسخ داده شود که تاثیرات صدور انقلاب اسلامی بر بیداری اسلامی در قالب حرکت‌های انقلابی منطقه خاورمیانه چیست؟

در پاسخ به این پرسش ابتدا صدور انقلاب و بیداری اسلامی از دیدگاه امام خمینی (ره) بررسی شد و سپس به تأثیرات سیاسی و فرهنگی که انقلاب اسلامی ایران بر جنبش های بیداری اسلامی داشته پرداخته شد. هر انقلاب جهان شمول درصدد گسترش اصول و ایدئولوژی خود می باشد. انقلاب اسلامی ایران نیز به عنوان انقلابی جهان شمول و نامحدود از همان ابتدای پیروزی خود صدور ارزش های انقلاب اسلامی را سرلوحه ی برنامه های خود قرار داده است.

در ابتدای پیروزی انقلاب اسلامی، امام خمینی (ره) توده ی مردم مستضعف جهان را برای مبارزه و قیام فرا می خواند و آنها را کانون دعوت خود قرار می دهد. ایشان صدور انقلاب اسلامی را یک تکلیف می دانند و دیدگاه ایشان به بیداری اسلامی نشأت گرفته از شناخت کامل ایشان از اسلام است. انقلاب اسلامی به لحاظ موفقیتی که در استقرار نظام اسلامی و زمین گیر کردن دشمنان خارجی داشت، منبع الهامی برای جنبش های اسلامی در جهان اسلام به طور عام و منطقه خاورمیانه به طور خاص عمل کرده است.

پیروزی انقلاب ایران باعث نضج گرفتن هر چه بیشتر گروه های اسلام گرا و جریان بیداری اسلامی شد و شعار اسلام خواهی در کشورهای مسلمان نشین مطرح گشت و نیروهای اسلامگرا، اسلام را به عنوان ایدئولوژی مبارزه ی خود در نظر گرفتند. این نیروها در پی استقرار حاکمیت اسلامی و خواهان قانون گذاری بر اساس قوانین شریعت اسلام در جامعه و ساقط کردن نظام سلطه در کشور خود بودند. از نظر اسلامگرایان هر نوع حکومت غیر اسلامی نامشروع است. بنابراین انتخاب اسلام به عنوان ایدئولوژی مبارزه و تشکیل حکومت اسلامی و تحقق استقلال و از بین بردن وابستگی و نظام سلطه از مهمترین تأثیرات سیاسی انقلاب ایران بر جنبش های بیداری اسلامی خاورمیانه است. از تأثیرات فرهنگی انقلاب ایران می توان به شعارهایی که مردم در تظاهرات و راهپیمایی ها سر می دهند اشاره کرد که همانند انقلاب ایران شعارهایی چون الله اکبر، لاله الا الله و... سر می دهند که نشان از اسلام خواهی آنان است.

استفاده از مساجد به عنوان پایگاهی برای انتشار اصول و عقاید جنبش ها و جذب و سازماندهی مردم و جهاد در راه ارزش ها از تأثیرات فرهنگی دیگر انقلاب اسلامی ایران بر جنبش های بیداری اسلامی خاورمیانه می باشد. از وجوه مشترک انقلاب ایران و جنبش های اسلامی می توان به این موارد اشاره کرد: برخاستن این جنبش ها از میان توده ی مردم، حضور جوانان در میدان مبارزه، مذهبی و اسلامی

بودن این حرکات و نوع و شیوه‌ی مبارزه این ملت‌ها، ایدئولوژی و عقیده مشترک، دشمن مشترک، طرح ایده وحدت اسلامی، مخالفت شدید با دولت‌های فاسد و سرکوبگر، محکوم کردن مداخله خارجی و امپریالیستی در امور داخلی.

خلاصه این که امروزه دورنمای صدور انقلاب اسلامی در جنبش‌های بیداری اسلامی خاورمیانه پیش از بیش ملموس و آشکار است. بر این از بسیاری از پژوهشگران، انقلاب اسلامی ایران مهمترین عامل تأثیرگذار در پیشبرد روند بیداری و آگاهی مسلمانان و افزایش فعالیت‌های مؤثر اسلامی در جوامع مسلمانان بوده و امید به برقراری حکومت اسلامی را در جوامع اسلامی را افزایش داده است. در حقیقت انقلاب اسلامی ایران و اندیشه‌های سیاسی امام خمینی (ره) منبع الهام بخش برای جنبش‌های بیداری اسلامی منطقه خاورمیانه در راستای تحقق معنای صدور انقلاب اسلامی و گسترش بیداری اسلامی در خاورمیانه و جهان است.

منابع

الف. کتابها

- آقا بخشی، علی. (۱۳۸۳). فرهنگ علوم سیاسی. تهران: چاپار.
- اسپوزیتو، جان ال. (۱۳۸۲). انقلاب ایران و بازتاب جهانی آن. ترجمه دکتر محسن مدیر شانه چی، تهران: مرکز بازشناسی اسلام و ایران.
- امام خمینی (ره). (۱۳۶۸). وصیت نامه سیاسی الهی. تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- امام خمینی (ره). صحیفه نور جلد‌های ۳، ۵، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳.
- امرایی، حمزه. (۱۳۸۳). انقلاب اسلامی ایران و جنبش‌های اسلامی معاصر. تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی.
- پناهی، محمد حسین. (۱۳۸۹). نظریه‌های انقلاب: وقوع، فرایندها و پیامدها. تهران: سمت.
- حشمت زاده، محمدباقر. (۱۳۸۷). چارچوبی برای تحلیل و شناخت انقلاب اسلامی ایران. بیجا: موسسه فرهنگی دانش و اندیشه معاصر.
- خوش منش، ابوالفضل. (۱۳۸۹). بیداری و بین الملل اسلامی با مروری بر نقش داعیان قرآنی در دو سده اخیر. قم: موسسه بوستان کتاب.

- روشه، گی. (۱۳۶۶). تغییرات اجتماعی. ترجمه منصور و ثوقی، تهران: نشر نی
- ساروخانی، باقر. (۱۳۷۰). درآمدی بر دایره المعارف علوم اجتماعی. تهران: کیهان.
- فوزی، یحیی. (۱۳۸۸). اندیشه سیاسی امام خمینی (ره). قم: دفتر نشر معارف.
- گنجی ارجنگی، عبدالله. (۱۳۸۸). موج سوم بیداری اسلامی. تهران: موسسه مطالعات اندیشه سازان
نور.

- محمدی، منوچهر. (۱۳۸۵). بازتاب جهانی انقلاب اسلامی. تهران: سازمان انتشارات وزارت فرهنگ
و اندیشه اسلامی.

- نوازی، بهرام. (۱۳۸۸). صدور انقلاب اسلامی زمینه ها و پیامدهای بین المللی آن. تهران:
پژوهشکده امام خمینی و انقلاب اسلامی.

ب. مقالات

- دانش طلب، سید مجتبی. (۱۳۸۹). «بررسی تاثیرهای انقلاب اسلامی در کشورهای اسلامی»، ویژه
نامه تحلیلی دفتر پژوهش موسسه فرهنگی و هنری خراسان، شماره هشتم.

- شایگان، فریبا. (۱۳۸۱). «بررسی اهداف، ایده آل ها و ارزش های انقلاب اسلامی ایران از دیدگاه
امام خمینی (ره)»، فصلنامه علوم اجتماعی، شماره ۲۰.

- شیرودی، مرتضی. (۱۳۸۸). «انقلاب اسلامی و بیداری اسلامی»، فصلنامه علمی - پژوهشی
مطالعات انقلاب اسلامی، سال پنجم، شماره ۱۱.

- شیرودی، مرتضی. (۱۳۸۹). «انقلاب اسلامی ایران و جنبش های جهان اسلام»، فصلنامه رواق
اندیشه، شماره ۳۰.

- غفاری هنجین، زاهد. (۱۳۸۹). «تاثیر انقلاب اسلامی بر مقاومت اسلامی». دانشگاه تمدن ساز، ویژه
نامه دهه فجر.

- غفاری هنجین، زاهد. (۱۳۸۹). «نقش انقلاب اسلامی در شکل گیری و گسترش بیداری اسلامی در
خاورمیانه» در مجموعه مقالات همایش بیداری اسلامی: تحول جغرافیای سیاسی و فرهنگی خاورمیانه.
سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی.

- فادرائی، علی. (۱۳۸۹). «گفتمان مقاومت کلید تحقق خاورمیانه جدید»، ویژه نامه تحلیلی دفتر
پژوهش موسسه فرهنگی و هنری خراسان، شماره هشتم.

- گروه پژوهش. (۱۳۸۹). «روند تعامل محیط بین المللی و نهضت های اسلامی»، فصلنامه مطالعات راهبردی؛ جهان اسلام، سال یازدهم، شماره ۴۱.

سایتها

- اقبال، اقدس. (۱۳۹۰). «انقلاب اسلامی ایران و بهار عربی؛ تشابه ها و الگوپذیری»

<http://basij.ir/main/index.php?page=definition>HYPERLINK

"<http://basij.ir/main/index.php?Page=definition&UID=۴۰۴۵۴۹>"&HYPERLINK

RLINK
"http://basij.ir/main/index.php?Page=definition&UID=۴۰۴۵۴۹"UID=۴۰

۴۵۴۹

- بی نام (۱۳۸۹). نقش انقلاب اسلامی در بیداری اسلامی چیست؟»

<http://www.porseshkadeh.com/question/۳۶۶۹۶.aspx>

- پایگاه اطلاع رسانی دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله خامنه ای، بیانات در اجلاس بین المللی

بیداری اسلامی، ۹۰/۶/۲۶

www.KHMENEI.ir

- پایگاه تحلیلی - اطلاع رسانی عمارییون (۱۳۹۰/۱۰/۷)، بیداری اسلامی، مصداق وعده پروردگار کریم به ملت مومن ایران دیدار سفرا و رؤسای نمایندگی های سیاسی ایران در خارج از کشور با رهبر انقلاب

<http://www.ammariyon.ir/fa/news/۱۷۳۴۴>

- جان نثاری، جواد. (۱۳۸۹). «بیداری اسلامی و معنویت گرایی در جهان»

پایگاه اطلاع رسانی بسیج طلاب و روحانیون

<http://basijtollab.ir/?q=node/۵۶۲>

- گفتگو با دکتر منوچهر محمدی (۱۳۹۰)، «انقلاب اسلامی ایران و بیداری اسلامی»

<http://www.dof.ir/NSite/FullStory/PrintVersion/?Id=۱۳۰۰۶>

